

Enskild motion

Motion till riksdagen: 2014/15:2526

av Annika Lillemets m.fl. (MP)

Utredning om garanterad inkomst

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att låta utreda hur ett system med garanterad inkomst kan introduceras.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att utreda hur försök med garanterad inkomst kan utformas.

Bakgrund

Allt färre kan producera allt mer. Det är hög tid att börja dra politiska slutsatser av detta förhållande. En arbetslinje utan arbeten i tillräcklig mängd, hotar att urarta till disciplineringsinstrument. När, vid konstant befolkning, arbetsproduktiviteten i ett land växer snabbare än BNP så minskar med nödvändighet den tillgängliga lönearbetsvolymen. Just detta tillstånd kännetecknar flertalet av dagens industriländer. Den store 1900-talsekonomen John Maynard Keynes förutsåg denna utveckling och höll det för troligt att 15 timmars arbetsvecka skulle räcka för att hans barnbarn i början av det tjugoförsta århundradet skulle producera det samhällsligt nödvändiga arbetet. Vi är snabbt på väg in i ett teknikskifte. Robotar istället för människor utför allt mer av produktion och tjänster. Detta kan delvis kompenseras med kortare arbetstid. Därutöver behövs helt nya grepp för att hantera den nya situationen.

Det håller inte att till varje pris och med konstlade medel försöka hålla människor sysselsatta. Samtidigt förblir mycket viktigt ogjort när ingen arbetsgivare vill betala för att få det utfört och människor berövas så mycket tid och kraft.

Och genom mördande reklam underhålls en ekologiskt ohållbar konsumtionsbrasa, som påstås kunna råda bot på arbetslösheten men sällan gör det. Men ur grön synvinkel är

det en möjlighet, inte ett problem, att det krävs färre arbetade timmar för att producera det som behövs i samhället.

Det är hög tid att pröva radikalt annorlunda lösningar. Fredspristagaren och den amerikanska medborgarrättsrörelsens portalfigur Martin Luther King Jr:s analys av vad som krävs för att utrota fattigdomen en gång för alla är lika aktuell idag som när han skrev den. I sin sista bok *Where do we go from here; Chaos or community?* från 1967, konstaterar han att det är mer effektivt att avskaffa fattigdomen själv än att försöka åtgärda dess följdproblem. Dr King hävdar att det mest effektiva sättet är det enklaste; att se till att människor får pengar att röra sig med genom att införa en garanterad inkomst (guaranteed income). Han underströk vidare vikten av att nivån på inkomsten ska vara så hög att den går att leva på och inte blir en fattigdomsfälla. Han föreslog att den skulle kopplas till medianinkomsten och räknas upp i takt med att denna stiger.

Enligt Dr King uppskattade ekonomen John Kenneth Galbraith kostnaden för en garanterad inkomst till ”inte mycket mer än vi kommer att spendera nästa budgetår för att rädda frihet och demokrati och religionsfrihet så som de definieras av ’experter’ i Vietnam” (*The Progressive*, december 1966).

Även vi i Miljöpartiet anser att alla har rätt till grundläggande ekonomisk trygghet. I vårt partiprogram från 2013 uttrycker vi det enligt följande: ”Vår vision är att alla som saknar inkomst ska vara garanterade ett stöd som går att leva på, oavsett vilken inkomst man har haft tidigare och oavsett orsaken till att man saknar inkomst.”

I omvärlden växer nu intresset för villkorslös garanterad inkomst. EU-parlamentet uppmanade i en resolution 2010 medlemsländerna att pröva villkorslös basinkomst som ett sätt att bekämpa fattigdom och social utslagning. Detta motiverades bland annat med att den är icke-stigmatiserande och ett sätt att fånga upp dold fattigdom.

En villkorslös basinkomst är inte bara en vision utan har prövats i pilotprojekt i skilda tider och olika länder – från 1970-talets USA och Kanada till dagens Namibia och Indien. I Brasilien har man beslutat att stegvis införa basinkomst för alla. Redan omfattas en stor andel av befolkningen, de fattigaste barnfamiljerna, av ett stöd som villkoras med skolplikt. När denna ”omöjliga idé” prövas i praktiken visar det sig att människor är åtskilligt mer kreativa än vad de får möjlighet att visa i dagens ofta hårt disciplinerade och stressiga arbetsliv. De får istället, som i den fattiga namibiska byn Otjivero, där invånarna under två års tid fick en blygsam summa i handen varje månad, kraft att studera, starta företag och organisera sig demokratiskt. När alla människor, inte bara de som har det gott ställt och en stark ställning på arbetsmarknaden, får makt att säga nej till meningslösa eller rentav farliga eller av samhället underbetalda jobb som inte går att försörja sig på, får vi äntligen en välbehövlig press uppåt på arbetsvillkor. Makten förskjuts från de stora strukturerna till de enskilda individerna. I Otjivero

fungerade basinkomsten bokstavligen livräddande. De unga kvinnorna i byn fick reell makt att säga nej till de män som tidigare utnyttjat deras förtvivlade belägenhet för att köpa sex av dem – i ett land där uppåt 20 procent av invånarna är hivpositiva. Även under mindre dramatiska förhållanden kan basinkomst öka jämställdheten. När USA på 1970-talet gjorde försök med basinkomst i några mindre städer kom farhågorna att människor skulle sluta jobba på skam. Däremot tog de vara på möjligheten att ägna längre tid åt att hitta jobb de verkligen passade för. Skilsmässofrekvensen ökade markant, då kvinnor fick makt att bryta upp ur destruktiva relationer. Detta var också en bidragande orsak till att försöken lades ner, i det moralkonservativa USA.

Resultaten bekräftar det Dr King förutser i sin ovan nämnda bok; de positiva psykologiska effekterna av ekonomisk trygghet, hur kreativiteten kan öka och hur individens värdighet kommer att, som han så målande uttrycker det, blomstra, när människor har reell makt att styra sina liv.

Dr King avslutar sin plädering med en kraftfull uppmaning:

”The time has come for us to civilize ourselves by the total, direct and immediate abolition of poverty”. Det är hög tid att vi lyssnar till en av historiens viktigaste förkämpar för mänskliga rättigheter, att vi ”civiliserar oss genom totalt, direkt och omedelbart avskaffande av fattigdom”.

Och han är inte ensam om att kräva fattigdomens avskaffande. Påven Franciscus är en av de inflytelserika röster i vår tid som upprepade gånger i skarpa ordalag tagit ställning för ekonomisk rättvisa för alla.

Genom att underteckna FN:s stadga om mänskliga rättigheter har Sverige förbundit sig att uppfylla det som står i artikel 22, nämligen att alla i samhället skall ha rätt till stöd så de kan leva ett värdigt liv, efter varje lands förmåga.

En svensk reform för garanterad inkomst kan delvis finansieras genom att andra socialförsäkringar i högre eller mindre grad blir överflödiga, samt genom att kontrollapparaten elimineras. Utvinning av naturresurser, utsläpp av koldioxid, höga löner och stora förmögenheter samt finanssektorn kan beskattas avsevärt högre än idag.

Mot bakgrund av detta föreslår vi att regeringen låter utreda hur ett system med garanterad inkomst kan introduceras i Sverige. Detta bör riksdagen tillkännage för regeringen som sin mening.

Därtill bör garanterad inkomst testas i några kommuner av olika karaktär, gärna någon i glesbygden och någon stadsdel i en större stad. Då får vi en bättre uppfattning om hur ett sådant system skulle påverka människors liv, hälsa och kreativitet, och vi kan utvärdera kostnader och vilken nivå som kan vara lämplig. Detta bör riksdagen tillkännage för regeringen som sin mening.

Annika Lillemets (MP)

Valter Mutz (MP)

Stina Bergström (MP)

Carl Schlyter (MP)